

**СОЦИОЛОГИЧЕСКО ПРОУВАНЕ
СРЕД ЕНЕРГИЙНО БЕДНИ
ДОМАКИНСТВА**

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД

Изготвил: Павел Вълчев

Август 2021 г.

I. Контекст, изследователски подход и цели на проучването

Като част от дейностите по проект ECF Renovation 135, финансиран от Европейската Климатична Фондация, Екологично сдружение „За Земята“ реализира качествено проучване, посредством дълбочинни интервюта, с енергийно бедни домакинства. То е свързано най-общо с нагласите относно начините за отопление на домакинствата и проблемите, които те срещат; нивата на енергийна ефективност в жилищата и възможностите за подобряване; както и предоставянето на енергийни помощи.

Водещ мотив при реализацията на проекта са решенията за справяне с проблема на енергийната бедност да не създават вторични проблеми, а да помагат за разрешаването им.

Отчитайки **контекста** на настоящата ситуация, при която от една страна раздаването на енергийни помощи за нискокачествени въглища и сурови дърва вредят на качеството на въздуха и допринасят за изменението на климата. А от друга се отчита нуждата от цялостни холистични решения за излизане от ситуацията на енергийна бедност с подобряване на енергийната ефективност на жилището, внедряване на технологии на базата на възобновяеми източници на енергия, оптимизация на енергийната ефективност на уредите в него, и обучителни програми за промяна на навиците на обитателите.

Към настоящия момент достъпа до програми за енергийна бедност е силно ограничен, като работи на принципа: „първи по време, първи по право“, без приоритизация на най-нуждаещите се. Липсват подпрограми, насочени към конкретни уязвими групи.

Изследователският подход, заложен при реализацията на проекта, акцентира върху „наученото“ от хората с цел изготвяне на препоръки за изготвяне на таргетирани подпрограми, съобразяващи се с нуждите на различните групи, за да спомогнем за предотвратяването на настоящия подход „one size fit all“. Използването на качествена методика позволява да се регистрират основните мотиви в поведението на енергийно бедните домакинства, да се установи потенциалът в нагласите им, който трябва да се отчете при провеждането на бъдещи политики в тази сфера. Дълбочинните интервюта с дефинираната целева група позволяват в най-висока степен да се реализират поставените цели както на проекта, така и на изследването в частност.

Използваният инструментариум си поставя за задача да установи следните специфичните **цели**, заложен в качествено проучване:

- Основен начин за отопление – причини, предимства и недостатъци; Други налични възможности за отопление;
- Нагласи и разбирания за най-добър начин за отопление;
- Целева помощ за отопление – нагласи към процедурата за кандидатстване, администрирането и предоставянето на помощ; причини за неуспешно кандидатстване или неучастие в процедурата;
- Отопяване през зимата – обективни (брой отоплявани помещения, постигана температура) и субективни индикатори (удовлетвореност от постиганото ниво на топлина и като цяло)
- Състояние на жилището от гледна точка на енергийната ефективност – цялостна оценка, реализирани подобрения, участие по програми;
- Нагласи към идеи и подходи, свързани с подобряване енергийната ефективност в жилищата на домакинствата, които нямат финансови средства да се справят сами:
  - Безплатни енергийни консултации чрез т.н „едно гише“ – нагласи и потенциал за включване
  - Тестване нагласите към два подхода за държавно енергийно подпомагане: 1/Обхващане на повече домакинства с по-малко предоставени средства за всяко и минимално самоучастие; 2/Обхващане на по-малко домакинства с повече предоставени средства за всяко и без изискване за самоучастие

Реализацията на поставените цели ще подпомогне процеса по инициране на насоки за по-целесъобразно използване на национални и европейски средства в програми със специална насоченост към енергийно бедни български граждани.

II. Характеристики на изследването и профил на интервюираните

Характеристиките на изследването следват вътрешната логика и последователност при реализацията на подобен вид проучвания. На базата на поставените цели е изготвен инструментариум – гайд за дълбочинно интервю (Приложение №1). След съгласуването му с експертите от Сдружение „За Земята“ той е финализиран и стартира работата на терен. В периода 25-27 август във Велинград и село Дорково са проведени общо 30 интервюта с представители на енергийно бедни домакинства.

Профилът на участвалите в изследването е предварително заложен, с цел достигане до целевата група на енергийно бедните домакинства.

- Нисък доход на член на домакинството – В изследването са участвали представители на домакинства с месечен доход на член на домакинството:
  - Под 369 лева – 16 интервюта
  - В интервала 359-500 лева – 9 интервюта
  - В интервала 500-800 лева – 5 интервюта

Водещ индикатор за обхващане на целевата група, към която са насочени политиките към енергийно бедни домакинства.

- Уязвими групи по демографски характеристики:
  - Млади домакинства – 10 интервюта
  - Домакинства на възрастни хора – 10 интервюта
  - Ромски домакинства – 10 интервюта

Интервютата с ромски домакинства са проведени в кв. Анезица на Велинград. Младите семейства са от Велинград. Възрастните домакинства са по пет от Велинград и с. Дорково.

- Вид сграда:
  - Еднофамилна – 14 интервюта
  - Многофамилна – 16 интервюта

Важен индикатор, който отчита това, че планираните европейски средства са за обновяване единствено на многофамилните жилищата.

III. Резултати и анализ

1. Използвани начини за отопление – основно средство и налични други възможности

Като **основно средство за отопление** се посочват от над 2/3 от интервюираните дървата за огрев. От общо 22 посочили ги домакинства, четири от тях споделят и за още един водещ начин за отопление (комбинирано) – 3 използват и въглища, а 1 залага и на електричеството.

Други използвани като основни начини за отопление са електричеството, посредством климатици и конвектори (4 интервюирани); пелетите (3 респондента) и газовата печка с бутилка (1 интервюиран)

Дървата за огрев се използват повече от интервюираните ромски домакинства (всичките 10) и домакинствата на възрастни хора (9 от 10), докато при младите семейства потреблението им е много по-слабо застъпено (3 от 10) и обикновено се комбинира с друг основен начин за отопление.

Водещите аргументи за използването на дървата за огрев са преди всичко икономически. На преден план се извежда цената на суровината - „евтини са“; „заради по-ниската цена“; „икономично“. Също така се посочва и липсата на алтернатива - „нямаме финанси за друга инсталация“.

Други мотиви за използването на дърва за огрев са свързани с разполагането на такива - „имаме наличие на много дърва“, както и с навика и традицията - „свикнали сме“; „това имаме и винаги сме имали“.

Възрастните домакинства посочват и фактори, говорещи за улесненото обслужване - „Лесен вариант“; „Помагат ни роднини с работата около тях. Тъй, че е добре. Ако ги нямаше щеше да е трудно“.

Интервюирана млада майка с дете посочва негатив на дървата за огрев, който контрастира с нагласите на по-възрастните за улесненото потребление. Става дума за котле с водна риза и радиатори - „Имаме две къщи, които са свързани със системата. Моята и тази на родителите ми. Баща ми се занимава с всичко. Ако, аз трябваше да се занимавам не бих избрала този вариант.“

Електричеството е предпочитано за отопление от младите семейства, които разполагат с малко по-високи доходи. Те определят електроуредите като най-изгодни, ефективни и удобни - „Според

начинът ни живот това е най-ефективния ни начин на отопление/охлаждане и сравнително икономически допустим"; „Най-евтин и най-ниска поддръжка. Използваме като допълнение и електрически радиатор, който се включва когато климатиците не могат да смогнат с отоплението".

Споделя се, че този начин на отопление е избран след като са пробвани и други, но се е оказал най-добър: *„Преминахме през всичко възможност – парно на дърва, на пелети, но разхода и разположението на къщата не ни ги позволяват, много висок разход. Дървата бяха най-добре, но много разход на време и постоянство"*

Пелети се използват в домакинства, които не са с най-ниски доходи (над 359 лева на член на домакинството за месец). Основен аргумент за потреблението им е удобството – *„По-лесно се борави със системата. Може да се настрои да стартира автоматично. Не е нужно да ставаш към 7 сутрин за да го запалиш.";* *„По-удобно е. С дървата е хамалогия за пренасяне и набавяне.";* *„По-удобно. По-добър достъп до пелети. Местни производители. По-лесно от цепене и труд. Все пак има и мъкнене. 20-30 чувала някой има нужда да пренесе"*.

Интерес представлява, че това е единственият основен начин за отопление, при който като позитивен аргумент се изтъква и екологичният фактор - *„По-чисто е с пелети и по-екологично сравнено с дърва за огрев"*.

При **газовата печка с бутилка** отново водещият фактор е икономически - *„заради по-ниския разход/паричен"*.

Другите възможности за отопление, с които разполагат домакинствата въпреки, че не са използвани като основно средство, индикират за няколко много важни неща. Те ни помагат да разберем какви са налични възможности за отопление, да се опитаме да разберем защо не са предпочитани. Това би спомогнало да установим каква е най-лесно реализуемата промяна в начините за отопление, от гледна точка на съществуващите възможности, при провеждането на целенасочена политика в тази насока.

За близо половината от интервюираните домакинства **няма друга възможност за отопление, освен използваната като основна**. Това означава, че те практически нямат избор и се отопляват по единствено възможния за тях начин. Водещата причина за това е ниския

икономически статус – „нямаме, поради високите цени“; „нямаме друга възможност“.

Този фактор понякога се обяснява и през нетърсенето на алтернатива, която е по-скоро следствие от ниските доходи – „не сме търсили други варианти“; „не зная за други варианти“. В този план стои и обосновката, свързана с обективна такава невъзможност – „Не! Защото сме под наем. Не може да правим промени по системата“.

Сред наличните възможности за алтернативно отопление в интервюираните домакинства с равна честота се посочват дървата за огрев, въглищата и електроуредите. Уточнява се при уредите на ток, че това са радиатор, печка или климатик, а отново водещият аргумент за това, че не се използват по-активно е свързан с това, че „е скъпо“.

Изолирани и единични остават споменаванията на палети и газ.

Интерес представлява, че посочващите като втора възможност отоплението на дърва, са заложили като водещо на отоплението на палети или електричество (климатик). Може да се допусне, че тези домакинства са пример за преход и преминаване от дърва към друг начин за отопление.

2. Нагласи и разбирания за най-добър начин за отопление

След като се разглеждат използваните начини и възможностите за отопление, както и мотивите за този избор, в изследването е заложена тема, която си поставя за цел да установи нагласите и разбиранията за най-добър начин за отопление. Важно е уточнението, че става дума за предпочитанията на интервюираните в случай, че нямат никакви ограничения (от финансов или друг характер).

Целта е освен да бъдат установени конкретните предпочитания, да бъдат разбрани и аргументи за направения избор. На тази база може по-успешно да бъде проведена бъдеща кампания в посока промяна начина на отопление в енергийно бедните домакинства, като на преден план бъдат изведени позитивите, които самата целева група отчита като значими.

Получените резултати за предпочитанията на интервюираните енергийно бедни домакинства могат да бъдат разпределени в две групи.

- Първата обхваща начините за отопление, които са повече предпочитани. Това е камината с водна риза (дърва за огрев) с 9 посочвания, климатиците с 8 посочвания, високоефективната термopомпена инсталация и слънчевото отопление (с по 7 посочвания).
- Във втората група попадат по-малко предпочитаните начини за отопление – пелетното котле (5) и газовото котле (3).

Камината с водна риза е избор на онези домакинства, които и към момента използват като основно средство за отопление дървата за огрев. Затова и аргументите за този избор са свързани с навика – *„заради това, че съм свикнала“; „свикнали сме на дърва“*. В по-възрастните домакинства това придобива още по-голяма тежест – *„Свиква се трудно с новото. Вече сме прекалено възрастни да се занимаваме да свикваме.“*

Икономическата целесъобразност отново се извежда на преден план – *„Всичко останало е скъпо“; „Най-евтино. На дърва си искаме.“*

По-изолирани остават доводите, свързани с постиганите резултати – *„Заради уюта“; „По-топло става“*.

Климатите към настоящия момент се използват от младите семейства, но са предпочитан вариант за бъдеще от другите две целеви групи – възрастните и ромските домакинства. Водещи аргументи са лесното обслужване, чистотата и екологичния фактор – *„Неангажиращо в ежедневието“; „По-лесно и по-чисто. Хубаво за природата. По-лесно за организиране и неангажиращо в ежедневието“; „За по-чисто вътре. Пепел много иначе.“; „чисто и лесно“; „екологично чисто“*. Само един от интервюираните акцентира и върху *„ниската поддръжка“*.

Високоефективната термopомпена инсталация и слънчево отопление са посочвани заедно от преобладаващата част от спрелите се на тях интервюирани. Те са предпочитани от младите семейства, както и онези, които не са с най-ниски доходи. Позитивите им са свързани с това, че са природен източник и екологични, по-лесни и чисти за обслужване, както и финансово изгодни – *„Природен източник, чист“; „По-лесно и по-чисто. Хубаво за природата“; „С термopомпената инсталация е по-чисто. Няма занимаване с дърва. Няма цепене, прибиране, нареждане“; „При слънчевото отопление, със слънчева вода от колектори има икономия на дърва и опазване на природата“*.

От групата на по-малко предпочитаните начини за отопление е **пелетното котле**. То е избор на използващите дърва за огрев и се разглежда като по-съвременно решение при този тип отопление. Затова и не е изненадващо, че пелетите се сравняват с дървата – *„По-чисто от дървата“*; *„По-добре от печка на дърва“*.

Изтъквано преимущество е улеснения достъп в региона – *„Лесен достъп до пелети на местно ниво“*; *„Достъп до пелети в района“*.

Позитиви са *„високата калоричност“*, *„нисък разход“*, *„евтино и чисто“*, както и обобщаващото определение за *„по-високи нива на комфорт“*.

При **газовото котле** на преден план излизат *„ниската поддръжка“*, *„близки разходи с пелетите“*, *„чисто“*, *„лесно“* и *„екологично“*. Като негатив се изтъква регионална специфика, изразяваща се в това, че *„Няма газ тук. Има само до фабриките“*.

3. Целева помощ за отопление

Изключително важна тема, заложена в изследването, е целевата помощ за отопление. Тя е разгледана на няколко нива – нагласи към процедурата за кандидатстване, администрирането и предоставянето на помощ; причини за неуспешно кандидатстване или неучастие в процедурата.

Получилите целева помощ за отопление, въпреки успешния резултат от кандидатстването, изразяват критичност към процедурата. Тя се определя като трудна и бавна, със заложен по-високи изисквания - *„Не е лесно. Може да се облекчи“*; *„Много дълго се изчаква. Бавна процедура“*; *„Трудно се отговаря на изискванията“*; *„Изискват се документи към общината. Когато не могат да се издадат е трудно“*. Изолирани остават по-неутралните и позитивните мнения – *„И трудно и лесно“*; *„Лесно е. С молба.“*

Размерът на предоставената помощ се определя от участник в изследването като недостатъчен – *„Недостатъчно дават. Не стига за целия сезон“*.

Прави впечатление, че в изследването всички домакинства, които получават целева помощ за отопление са ромски. Тъй като

изследването не е количествено, не може да се правят глобални изводи, но е важно да бъде отчетено при интерпретирането на събраната информация.

Кандидатствалите неуспешно за енергийни помощи изразяват висока критичност към процедурата и дават повече аргументи и конкретни примери за нейните недостатъци.

На първо място това са заложените изисквания и по-точно прагът на доходите - *„Три стотинки не ми достигнаха за получаване на енергийни помощи преди три години“*; *„Отхвърлиха ме, поради минимално надвишаване на минимално допустимите месечни приходи“*; *„Надвишавахме с 19 ст. прага. С група инвалидност. Сградата вече е притежание на сина, тъй че не можем.“*; *„Заради превишаване с 1.2лв на лимита преди години. Не смятам да кандидатствам повече. Трудно е“*. Интервюиран стига до обобщаващия извод, че *„дават на когото си искат. Няма ред в по-малките населени места“*.

Процедурата по кандидатстване се дефинира като трудоемка, сложна, с недостатъчно информация, неприятна, несигурна, бавна, с такси за обслужване - *„ процесът беше тромав и много трудоемък - време, институции и липса на точна информация от какви документи се нуждае човек“*; *„Процесът на кандидатстване е изключително сложен и неприятен. Минава се през 4 институции - НАП, Районен съд, социални грижи за детски, счетоводство към работодател. Навсякъде има такси обслужване“*; *„Бавна и несигурна процедура“*.

Неуспешно кандидатствалите въпреки, че отчитат, че не отговарят на изискванията, остават с впечатлението, че *„администрацията по-скоро пречи, отколкото да помага“*. Тази нагласа, съчетана с неинформираност (поради липса на информация или нисък образователен ценз) води до негативното усещане, че някой друг преценява дали се покриват изискванията, че има субективизъм - *„казват, че не отговарям на изискванията“*.

Интервюираните, които не са кандидатствали за помощ за отопление, изразяват различни доводи за това.

Най-безпроблемно е когато това е резултат на личен избор или е обосновано - *„Не се е налагало. Винаги сме успявали да се справим някак“*; *„Защото нямам регистрация в бюро по труда“*.

Липсата на информация (изцяло или недостатъчна) е водещ мотив – „Не съм допускала, че има програми за подпомагане на домакинства, които не са крайно бедни.“; „Няма смисъл! Няма да се отговорим на изискванията, въпреки, че нямам идея какви са те.“; „Неясни са критерии за кандидатстване. „Смятам, че няма да отговорим на изискванията.“

Негативната предубеденост към процедурата и администрацията е друг възпиращ фактор – „ Нямам вяра в системата и не искам да инвестирам време и средства, за да набавя необходимите документи“; „Не съм запозната. Администрацията е изключително нелюбезна. Смятам, че няма да бъдем одобрени.“; „ Кандидатствали сме навремето от името на родител. Нашето домакинство не е. Наблюденията ми са за много трудна и тромава процедура. Може много да се подобри. Отнема дълго време.“

Всички тези фактори водят до обобщаващата нагласа, че държавата не помага на по-бедните домакинства – „Убедени сме, че не отговаряме на изискванията за получаване на помощи за енергия. Имаме нисък доход. Съпругът ми е с инвалидност. Извършва се геноцид над народа с ниски доходи.“

4. Отопляване през зимата – обективни и субективни индикатори

Отопляването през зимата е измерено в изследването през обективни и субективни индикатори. Обективните включват брой отоплявани помещения и постигана температура, а субективните акцентират върху удовлетвореността на интервюираните.

Броят на отопляваните помещения варира от едно до три. Когато се говори за цялото жилище, обикновено се прави уточнението, че става дума за по-малко помещения и отново се вмести в до три помещения – „Отопляваме цялата къща. Ама къщата е една стая.“; „Цялото жилище. Две стаи са все пак.“; „Всичките три помещения“.

Споделя се, че се отоплява част от жилището, когато то е по-голямо или само използваните помещения – „50% от обитаваната площ е отопляема“; „Само помещенията, които са ни нужни.“; „Отделни части се отопляват“; „Няма смисъл да се отоплява цялото пространство.“

При интервюираните ромски домакинства преобладаващата част от участвалите в изследването отопляват само една стая (в 6 от 10 домакинства). При възрастните хора, които като потребност и обитавана площ имат необходимост от по-малко отопляващи се стаи преобладават повече от една стая (в 6 от 10 случая), а при младите семейства във всички случаи се говори за повече от едно помещение.

Постигана температура през зимата в отопляваните помещения според отговорите варира предимно между 18-22, а най-много са посочванията за 18-20 градуса. Диапазонът на даваните отговори започва от 18 и достига до 30 градуса, а средната на посочванията е 21 градуса.

Всички интервюирани изразяват удовлетвореност както от постиганата температура, така и в по-общ план от отоплението през зимата – *„Удовлетворени сме засега“*; *„Добра температура за нас и децата.“*; *„Нормална температура“*; *„Температурата е добра през зимата“*; *„Комфортно е“*.

Изключение правят две мнения, които изразяват неудовлетвореност, но в различна степен (пълна и частична). Едното акцентира върху лошото състояние на сградата и от там лошия постиган краен ефект, а другото върху неудобството при обслужване, породено от технологията на отопление – *„Няма комфорт поради лошо състояние на сградата“*; *„Сутрин е студено, докато не се затопли жилището. Нужно е да се става в 5-6 за да се запали камината, за да е достатъчно топло когато децата се събудят“*.

Направените изводи са валидни и обхващат и участвалите в изследването домакинства, които получават енергийни помощи.

5. Състояние на жилището от гледна точка на енергийната ефективност

Състояние на жилището от гледна точка на енергийната ефективност е разгледано като цялостна оценка, реализирани подобрения и участие по програми.

При **общата оценка за състоянието на жилището през призмата на енергийната ефективност**, участвалите в изследването изразяват поляризираны мнения, с превес на позитивните. Младите семейства дават най-положителни оценки (в съотношение спрямо негативните

4:1), докато при останалите две групи – възрастните хора и ромските домакинства – даваните оценки в двата полюса са приблизително поравно.

Позитивните оценки за състоянието на жилището започват от „приемливо“, през най-често използваното „добро“, до единичната квалификация за „прекрасно“. Респондент от младо семейство аргументира мнението си – *„В ново жилище от 2018 година сме. Под наем сме. Дограмата и изолацията са в добро състояние.“*

Негативните мнения могат да бъдат обособени в три групи.

- В първата попадат общите определения – *„лошо“; „не е добро“*.
- Във втората са онези, които уточняват, че не са правени подобрения – *„Всичко е старо. Няма възможност нищо да се прави“; „Нищо не е правено. Ако има пари ще сменяме.“; „Нищо не е правено. Няма как.“*
- В третата група се уточнява и какво трябва да се направи, за да се подобри състоянието – *„Единичен стъклопакет. Планираме подмяна с по-добра дограма“; „Липса на изолация“; „Не е правено нищо. Ако има възможност ще се смени дограмата, че много духа.“; „Прозорците имат нужда от смяна.“; „Няма изолация. Покрив в добро състояние.“*

Изключително важен извод, е че самите интервюирани спонтанно правят пряка връзка между направените подобрения и състоянието на жилището. В този смисъл не е необходимо убеждаването на енергийно бедните домакинства в смисъла и необходимостта от подобрения на жилището.

Направените подобрения в жилището пряко кореспондират с оценката за неговото състояние. В този смисъл негативните оценки от гледна точка на подобренията са два вида:

- Няма никакви подобрения (изобщо или от много време) – *„Нищо не е правено“; „Няма подобрения, но искаме“; „От много, много години не са правени никакви подобрения.“; „Нищо не е правено от много години“;*
- Има известни подобрения, но и други, които са планирани, но не са реализирани – *„Дограмата я смени синът ми. Няма изолация. Външната врата я смени синът ми.“; „Сменена е дограмата, но няма изолация“; „Частична вътрешна изолация -*

липсват средства, за да се изпълни цялата. Единичен стъклопакет - планираме подмяна с по-добра дограма";

Направените подобрения от гледна точка на енергийната ефективност са свързани най-вече със смяна на дограмата и поставяне на изолация, която може да бъде вътрешна и външна. Също така се споделя за „частична вътрешна изолация“. По-рядко споменавани са „вата на тавана“, „свалени тавани чрез гипс картон леко надолу“, „вата на тавана“, „поправян е покрива заради вихрушка“, „уплътнения на вратата и на прозорците“.

В разговора за реализираните ремонти някои от интервюираните споменават и за планирани, които са свързани с външна изолация – „Планираме да сложим и външна изолация когато можем да си го позволим“; „Баща ми планира да постави външна (изолация) когато има средства“. Това е индикатор, че за част от интервюираните външната изолация се разглежда като важна, но не толкова първостепенна, колкото смяната на дограмата и вътрешната изолация.

В изследването не са попаднали лица, които да са **реализирали подобренията си по програма**. Всички са ги финансирали сами, с „помощта на роднини“, със „средства на родителите“, „синът ми даде парите“, както и „от наемодателя“.

6. Нагласи към идеи и подходи, свързани с подобряване енергийната ефективност в жилищата на домакинствата, които нямат финансови средства да се справят сами

В изследването са тествани нагласите към безплатни енергийни консултации чрез т.н „едно гише“, както и към два подхода за държавно енергийно подпомагане.

Идеята за безплатни енергийни консултации чрез т.н „едно гише“ обхваща възможността да се отиде на едно място и безплатно да се получи както съвет от специалист за енергийна ефективност, така и информация за всички програми по които едно домакинство има право да кандидатства за енергийна ефективност мерки. В изследването е заложено установяването на нагласите към това предложение, както и потенциалът за включване от страна на заинтересованите страни.

Установената в проучването липса на достатъчно информация за кандидатстването за енергийни помощи пряко рефлектира върху реакцията на интервюираните по тази идея. Тъй като тя отговаря именно на тази потребност, нагласите към услугата са изключително позитивни, а намерение да се възползват от нея декларират всички участници в изследването. Може да се очаква, че при подходяща кампания, промотиране и изпълнение, услугата за безплатни енергийни консултации ще бъде възприета позитивно и ползвана от енергийно бедните домакинства.

Основните аргументи в полза на услугата, изтъквани от участниците в изследването, са свързани с нуждата от информация. Тя се разглежда на две нива:

- Водеща роля – *„Важно е да знам какви възможности има и как да инвестирам правилно! Има нужда от информация на всички нива!“*; *„Заради лесния достъп до информация“*; *„Достъпно и разбираемо поднесено - В момента не е! Няма необходимата информация никъде! Няма кого да попиташ!“*; *„Лесно да се обясни и да има информация“*.
- Консултираща роля – *„Склонен съм на консултация от подготвени специалисти. Предпочитам сам да си решавам проблемите, но винаги бих чул съвет“*; *„За мнение. Най-малко да имаме второ мнение.“*; *„Консултацията винаги е полезна.“*; *„Има нужда от консултация, съветник“*.

Участниците в изследването акцентират върху необходимостта от висока експертиза и правилен подход на служителите, които ще предоставят услугата – *„Информацията от високо квалифицирани и компетентни специалисти – практик и теоретик е ключ към успеха на вложенията.“*; *„Улеснение за хората. Компетентен и вежлив специалист да види състоянието на място. Един човек би бил недостатъчен за общината.“*; *„Надявам се да има вежлив персонал“*; *„Ала, нека тези хора се еднакво настроени към всички.“*

При обсъждането на услугата възниква и конкретно предложение. То е свързано с посещения по домовете от страна на служителя – *„С придружител бих отишла. Сама не мога да се оправя да ходя по общини. Ако идва човек вкъщи със записване, ще е по-лесно за нас старите.“*; *„Може. Позитивно сме настроени, Ако дойдат вкъщи.“*; *„Доволни ще сме да има и да идват“*.

В изследването са тествани нагласите към два подхода за държавно енергийно подпомагане. Те са противопоставени един на друг и интервюираните са изразявали предпочитанията и аргументите си в полза на единия от тях. Това са: 1/Обхващане на повече домакинства с по-малко предоставени средства за всяко и минимално самоучастие; 2/Обхващане на по-малко домакинства с повече предоставени средства за всяко и без изискване за самоучастие

Участвалите в изследването изразяват подкрепата си за първия подход, при който държавната политика за енергийно подпомагане обхваща повече домакинства, предоставяйки им по-малко средства с изискването за минимално самоучастие. Зад него застават 26 интервюирани. За втората теза, при която са обхванати по-малко домакинства, но им се предоставят повече средства и не се изисква самоучастие, са 4 от участвалите в изследването.

Аргументите в подкрепа на първия подход (по-малко средства за повече домакинства и минимално самоучастие), както и споделените мнения провокирани от него могат да бъдат групирани по следния начин:

- Повече обхванати домакинства и по-добра достъпност до програмите – *„За да достигат средства до всички групи граждани според нуждите им“; „Така е редно. Нека всеки има достъп до програми за жилищно обновяване“; „Разпределението до средствата е нужно да достигнат до повече хора.“; „Нека има за всички“; „За да има достъп до повече хора.“; „За да стигнат пари до всички. Може и да са малко, ама да има.“.*
- По-справедлив подход – *„Справедливо разпределение на парите“; „Да дават и на нас и на българите. Държавата да дава.“; „Равенство. Да има за всички.“; „да се помогне на 100% от най-бедните“; „Справедливо и ефективно би било!“;*
- Изискване към процедурата и правилното ѝ залагане – *„За мен не е редно хора с възможности да търсят помощи, помота е помощ, когато е нужна. Към момента прилаганата схема е неадекватна и недостига за нуждаещите се!“; „Към момента прилаганата схема е неадекватна и недостига за нуждаещите се!“; „Хората, които са най-зле да имат най-лесен (без бюрокрация) достъп до средства“; „Дано да има ясна процедура как ще се използва времето на тези хора работещи там.“*

При втория подход (повече средства за по-малко домакинства и без самоучастие) водещо е отново разбирането за справедливост, но с акцент върху обхващането само на най-крайно нуждаещите се – *„По-*

малко хора, но тези, които наистина заслужават"; „Парите да отидат при най-нуждаещите се. Ние имаме нужда от помощ, но не смятаме че сме от тези които са най-зле".

Нагласата държавната политика към енергийно бедните домакинства да обхваща повече реципиенти, дори и с цената на по-малко предоставяни средства трябва да бъде отчитана при планирането и реализацията на бъдещи политики в тази област. Опцията за самоучастие може да бъде заложена за всички, освен за крайно бедните и така ще бъде направена симбиоза между двата подхода, като се отчитат нагласите на заинтересованите целеви групи.

IV. ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Проведеното в края на месец август 2021 година социологическо проучване чрез дълбочинни интервюта сред енергийно бедни домакинства извежда на преден план следните основни изводи и препоръки:

- Като **основно средство за отопление** при дървата за огрев водещите мотиви са преди всичко икономическите, докато електроуредите са предпочитани, защото са най-изгодни, ефективни и удобни, а пелетите печелят с удобството при експлоатацията. В рамките на изследваната целева група с ниски доходи, може да се заключи, че онези с по-високи използват електричество и пелетите, а тези с най-скромни приходи са на дърва за огрев. ***Тъй като младите домакинства показват най-позитивно и възприемчиво поведение относно по-модерните форми на отопление, може да се очаква, че те ще продължат да са най-активните в този процес.***
- Близко половината от интервюираните домакинства нямат **друга възможност за отопление, освен използваната като основна**. Сред наличните възможности за алтернативно отопление в интервюираните домакинства с равна честота се посочват дървата за огрев, въглищата и електроуредите. Важно е заключението, че посочващите като втора възможност отоплението на дърва, са заложили като водещо на отоплението на палети или електричество (климатик). Може да се допусне, че тези домакинства са пример за преход и преминаване от дърва към друг начин за отопление. ***Мотивите, разказа и опита на преминалите от дърва към електричество или палети могат да бъдат използвани в бъдещи кампании за ускоряване на този процес.***
- **Най-позитивни са нагласите и предпочитанията към отоплението** с камината с водна риза (дърва за огрев), климатиците, както и високоефективната термopомпена инсталация и слънчевото отопление. Камината с водна риза е избор на онези домакинства, които и към момента използват като основно средство за отопление дървата за огрев. Климатичите, въпреки че се използват повече от младите семейства, са предпочитан вариант за бъдеще от другите две целеви групи – възрастните и ромските домакинства. Високоефективната термopомпена инсталация и слънчево отопление са посочвани заедно от преобладаващата част от спрелите се на тях

интервюирани. **Регистрираните в изследването предпочитания подсказват, че прехода към нов начин на отопление би бил най-добре възприет ако залага на камина с водна риза, климатици, високоефективната термопомпена инсталация и слънчево отопление.**

- Причините за некандидатстване за енергийни помощи е преди всичко липсата на информация (изцяло или недостатъчна), както и предубедеността към процедурата и администрацията. Като проблемни се очертават заложените изисквания и по-точно прагът на доходите. Процедурата по кандидатстване се определя като трудоемка, сложна, с недостатъчно информация, неприятна, несигурна, бавна, с такси за обслужване, субективна. **Преодоляването на информационния дефицит в съчетание с бюрократичното отношение, както и подобряването на самата процедура и изисквания значително биха подобрили процеса по предоставяне на енергийни помощи.**
- **През зимата се отопляват** от едно до три помещения, а когато жилището е по-голяма само част от него. При младите семейства се отоплява повече от едно помещение. Постигана температура през зимата в отопляваните помещения според отговорите варира предимно между 18-22, а най-много са посочванията за 18-20 градуса. Интервюираните изразяват удовлетвореност както от постиганата температура, така и в по-общ план от отоплението през зимата. Този извод важи и за домакинствата, които получават енергийни помощи. **Всичко това означава, че размерът на предоставяната помощ за отопление е по-скоро удовлетворителен и трябва да бъдат насочени усилията в търсене на решения в посока подобряване енергийната ефективност на жилищата.**
- При **общата оценка за състоянието на жилището през призмата на енергийната ефективност**, участвалите в изследването изразяват поляризиращи мнения, с превес на позитивните. Младите семейства дават най-положителни оценки, докато при останалите две групи – възрастните хора и ромските домакинства – даваните оценки в двата полюса са приблизително поравно. **Изключително важен извод, е че самите интервюирани спонтанно правят пряка връзка между направените подобрения и състоянието на жилището. В този смисъл не е необходимо убеждаването на енергийно бедните домакинства в значението и необходимостта от подобрения на жилището.**

- Направените подобрения в жилищата от гледна точка на енергийната ефективност са свързани най-вече със смяна на дограмата и поставяне на изолация, която може да бъде вътрешна и външна. В разговора за реализираните ремонти някои от интервюираните споменават и за планирани подобрения, които са свързани най-често с външна изолация. ***Това е индикатор, че за част от интервюираните външната изолация се разглежда като важна, но не толкова първостепенна, колкото смяната на дограмата и вътрешната изолация.***
- Идеята за безплатни енергийни консултации чрез т.н. „едно гише“ се възприема изключително позитивно. Тя отговаря на установената потребност от достатъчно информация и в този смисъл може да бъде разглеждана на две нива – водеща и консултираща роля при кандидатстване на енергийно бедните домакинства. Участниците в изследването декларират, че не просто одобряват тази услуга, но дори и лично биха се възползвали от нея. ***Като конкретно предложение възниква идеята да има посещения по домовете. Така ще бъдат улеснени по-възрастните и трудноподвижни, както и ще има възможност експертно на място да се оценят конкретните условия и възможности.***
- При тестването на нагласите към два подхода за държавно енергийно подпомагане много по-голяма е подкрепата за обхващане на повече домакинства с предоставени по-малко средства и с изискване за самоучастие. Така ще се обхванат повече домакинства, което ще направи по-достъпни програмите. За аргументация в контекста на справедливостта подкрепа получава и обхващането на по-малко домакинства, с повече предоставени средства и без самоучастие, стига да е насочено само към най-крайно нуждаещите се. ***Нагласата държавната политика към енергийно бедните домакинства да обхваща повече реципиенти, дори и с цената на по-малко предоставяни средства трябва да бъде отчитана при планирането и реализацията на бъдещи политики в тази област. Опцията за самоучастие може да бъде заложена за всички, освен за крайно бедните и така ще бъде направена симбиоза между двата подхода, като се отчитат нагласите на заинтересованите целеви групи.***

ГАЙД ЗА ДЪЛБОЧИННО ИНТЕРВЮ

С ЕНЕРГИЙНО БЕДНИ ДОМАКИНСТВА

Здравейте,

Провеждаме кратко проучване, свързано с нагласите относно начините за отопление на домакинствата и проблемите, които те срещат; нивата на енергийна ефективност в жилищата и възможностите за подобряване; както и предоставянето на енергийни помощи. Обръщаме се към Вас с молба за участие в това проучване, което се реализира от Екологично сдружение "За Земята" по проект ECF Renovation 135, финансиран от Европейската Климатична Фондация.

Бихме искали да Ви зададем няколко въпроса. Вашето мнение е изключително важно за нас. Участието в изследването ще Ви отнеме не повече от петнадесет минути. Анонимността ви е гарантирана и нещата, които ще споделите ще се използват без да може отговорите ви да се свържат с вас. За целите и анализа на проучването е необходимо да си водя записки, тъй като няма да запомня всичко, което сте споделили с нас.

Предварително Ви благодарим за участието!

ФИЛТРИРАЩ ВЪПРОС: Какъв е месечният доход разпределен на член от домакинството? (Като разпределите приходите в домакинството по колко лева се падат на човек?)

- 1/ Под 369 лв. на месец на човек – ПРОДЪЛЖЕТЕ ИНТЕРВЮТО
- 2/ От 369 до 500 лв. на месец на човек – ВИЖТЕ КВОТАТА
- 2/ Над 500 лв. на месец на човек – ПРЕКРАТЕТЕ

1. В началото искам да Ви помоля да ми кажете как се отоплявате във вашето домакинство? Ако има повече от един начин на отопление – разкажете за основния, този, който използвате най-често?

- 1/ Дърва за огрев
- 2/ Въглища
- 3/ Електричество - уточнете уреда .....
- 4/ Нафта
- 5/ Друго (запишете) .....

Какви са причините да се отоплявате по този начин? Кои са неговите предимства? А какви са неговите недостатъци?

.....
.....
.....

2. Имате ли и други варианти (възможности) за отопление? Кажете какви?

- 1/ Дърва за огрев
- 2/ Въглища
- 3/ Електричество – уточнете уреда .....
- 4/ Нафта
- 5/ Друго (запишете) .....

3. Ако трябва да избирате и нямате никакви ограничения (от финансов или друг характер) – кой вариант за отопление бихте избрали?
- 1/ Високоэффективна термопомпена инсталация
  - 2/ Слънчево отопление
  - 3/ Пелетно котле
  - 4/ Газово котле
  - 5/ Камина с водна риза (дърва за огрев)
  - 6/ Климатик
  - 7/ Друго (запишете) .....

Защо, какво го прави най-добър вариант за Вас?

.....
.....
.....

4. Получавате ли целева помощ за отопление/енергийни помощи?
- 1/ Да
  - 2/ Не, въпреки че съм кандидатствал
  - 3/ Не и не съм кандидатствал

Ако получава – Какви са вашите впечатления от процедурата за кандидатстване, администрирането и предоставянето на помощта? Има ли някакви трудности и ако да – какви? Достатъчна ли са за отопление на помещенията за целия зимен период?

Ако не получава, но е кандидатствал – Какви трудности срещнахте? Защо не ви отпуснаха енергийни помощи?

Ако не получава и не е кандидатствал – Защо не сте кандидатствали? Какво ви спира?

.....
.....
.....
.....

5. А как се отоплявате през зимата- Колко помещения отоплявате? Постигате ли задоволително ниво на топлина? Колко градуса? Като цяло ситуацията удовлетворява ли ви?

.....
.....
.....

6. Разкажете ми за вашето жилище – в какво състояние е? Правени ли са подобрения от гледна точка на енергийната ефективност – смяна на дограмата, поставяне на изолация (стени, подпокривна) и т.н.? Ако са правени подобрения – по програми или сами?

Състояние:.....
.....

Подобрения:.....
.....

По програма или сами:.....

И накрая искам да Ви помоля да обсъдим няколко идеи и подхода, свързани с подобряване енергийната ефективност в жилищата на домакинствата, които нямат финансови средства да се справят сами.

7. Как оценявате и ще коментирате идеята за безплатни енергийни консултации чрез т.н „едно гише“? Това означава да отидете на едно място и безплатно да получите както съвет от специалист за енергийна ефективност, така и информация за всички програми по които едно домакинство има право да кандидатства за енергийна ефективност мерки
- 1/ Положително и самия аз бих се възползвал от такава възможност.
  - 2/ Положително, но най-вероятно няма да се възползвам от тази възможност.
  - 3/ Отрицателно.

Защо мислите така? Какви са Вашите аргументи?

.....
.....
.....

8. Според Вас, какъв подход на държавата трябва да има за подпомагане на домакинствата, които нямат достатъчна финансова възможност, за да подобрят енергийната ефективност на жилищата си? Кой от двата подхода смятате за по-правилен и защо?
- 1/ Подпомагане и обхващане на повече домакинства, дори и с по-малко средства за всяко едно от тях, както и изискване за минимално самоучастие от тяхна страна
  - 2/ Подпомагане на по-малко домакинства, но при по-голяма помощ от държавата за всяко и без да се изисква от тяхна страна финансово участие

Защо мислите така? Какви са Вашите аргументи?

.....
.....
.....

ПОПЪЛВА СЕ ОТ ИНТЕРВЮЕРА

9. Вид домакинство:
- 1/ Младо семейство
  - 2/ Ромско домакинство
  - 3/ Домакинство на възрастни хора

10. Вид сграда:
- 1/ Еднофамилна
  - 2/ Многофамилна